

را انکار می کرد و می گفت: دلیلی برای این سخن نداریم بلکه کتابهای آسمانی دیگر هم مانند قرآن تدریجاً نازل شده اما بعضیها من حق همان سخن اول است زیرا علاوه بر اشاره پاره ای از آیات، احادیث نیز آنرا تأیید می کنند:

این ابی حاتم لوط بن سعید بن جبیر از ابن عباس نقل می کند که یهود نزول تدریجی قرآن را بر پیامبر اکرم (ص) خرده می گرفتند که چرا مانند تورات همه باهم نازل نگردید... اشکال: در قرآن مجید تصریحی باین معنا نشده است!؟

جواب: هنگامیکه کفار نزول یکباره قرآن را می خواهند، تعدادی متعالی از پاسخ مستقیم آنان صراحتاً نظر نموده و به بیان حکمت نزول تدریجی می پردازد. بدیهی است اگر کتب پیشین بتدریج نازل شده بود برای پاسخ آنها کافی بود که این يك سنت الهی است که درباره همه کتابهای نازل شده بر پیامبران، جاری می باشد. چنانکه وقتی به رسول خدا اشکال می کردند که این چه پیامبری است که غذا می خورد و در بارها راه می رود، خداوند آنرا رد کرد که:

«وما ارسلنا قبلك من المرسلین الا انهم لیاكلون الطعام و یعشون فی الاسواق» (۱)
و در پاسخ آنان که گفتند خداوند بشری را به پیامبری برانگیخته فرمود:

«وما ارسلنا قبلك الا رجالا نوحی الیهم» (۲)

(۱) فرقان ر ۴۰: و نفرستادیم پیش تو فرستادگانی، مگر ایشان عدا می خوردند و در بازارها راه می رفتند.

(۲) نحل ر ۳۳: و نفرستادیم پیش تو مردانی که با ایشان وحی می کردیم.

اسرار نزول

تدریجی قرآن

تفسراً (۷) و هیچ مثنی بر این نوبت آورده مگر اینکه آسرا
به تفسیری بیکو ترجمان دهم.

با گذشت زمان رویدادها و پیش آمدهای گوناگونی
روح می داد، این حوادث مسأله تازه ای هر سال داشت و قرآن
بیر مناسب چنین وقایعی نازل میگشت افرادی با رسول (ص)
روبرو میشدند و از او پرسشها داشتند. خواه این پرسشها برای
برداری چگونگی رسالت او باشد (۸) و یا برای روشن شدن
و آگاهی از حکم خدا. (۹)

بدون شک این پرسشها از مآلهای مختلف پیش می آمد
و گزیری نبود جز اینکه پاسخ آنها نیز در اوقات مختلف نازل
گردد پس می دانست قرآن نیز تدریجی نازل شود.

گفته از همه اینها سر مهم دیگری در نزول تدریجی
نفته است و آن ارشاد مردم بسمت و منشأ قرآن می باشد که
این کلام الهی است و نمیی تواند کلام هیچ آفریده ای باشد ،
از آن که در طول بیست و سه سال در میان انواع مختلف
حوادث روح و شادی، حلق و صلح، آرامش و آشوب نازل
گشت و در تمام این اوضاع و احوال آیات الهی یک دست و
یک تراحت و در کمال فصاحت و بلاغت باقیمانده ، تو
قولی شکر خدا خنده یکدیگر چه است که بکاره از پوتنه
برون آمده ، در هیچ جزئی اشکناک و مسنی راه ندارد و
همانند گوهر یکدانه و در شاهواره ای است که آخرش
همانند اولش آغازش همان پاهانش

علاوه بر این شاکت و کون من عند غیر الله نوجودا فیه
احتمالاً کثیراً است (۱۰) و اگر این قرآن از ناحیه غیر خدا بود
اختلاف بسیاری در آن می افتاد و این یکی دیگر از اسرار
نزول تدریجی قرآن است.

و در جواب آنها که می گفتند این چه رسولی است که
زن و فرزند دارد، فرمود:

ولقد ارسلنا رسالنا من قبلك وجعلنا لهم ازواجاً
و ذریه (۱۳) (۲)

۱ - فلسفه نزول تدریجی قرآن
در نزول تدریجی قرآن رازها و حکمتها هفتگانه است
که در اینجا به قسمتهائی از آن اشاره می کنیم

۱ - كذلك لئلیتم به فؤادك (۵) طلیس عسان
(تدریجاً فرستادیم قرآنرا) تا دلها را بیرو بخشیم.
نزول تدریجی، پیامبر خدا را پایدارتر می سازد و به
دلش نیرو می بخشد، زیرا با هر تجدید وحی و تکرار نزول
فرشته از جانب حق ، اول او بر از نشاط و معنویت می شود و
عنایت و تعهد الهی در عمر مرتبه از نزول وحی تجدید میشود.

۲ - لتقرأه علی الناس علی مکث (۶) نابخوانی
آنها بر مردم با نأنی.

تربیت علمی و عملی مردم باید در طول زمان و بطور
تدریج انجام پذیرد، نزول تدریجی همان سان که مردم را
آرام آرام از عقاید باطل دور میساخت، اشک اندک آنها را به
عقاید حق و اخلاق فاضله آراسته می گردانید. نخست از ایشان
را بیرون تو حید روشن ساخت و سپس بر همین رنده شدن پس
از مرگ و دلائل مسؤلیت و حساب و جزا در بیان کرد، در آغاز
قبل از حجرت نماز و اوجاب نمود، و در سال دوم حجری رکوع
و زوره را و در سال ششم حجرت حج و اوجابت شناخته شد،
همچنین در عادات ، نخست از گناهان کبیره معشان
کرد و بعد نهی از صغائر را پیش آورد و ما چنین درجه بندی
حکیمانه ای تربیت انبی را بیان رسانید.

۳ - ولا یأتونك بصنل الاجشامك بالحق و احسن

(۳) ۳۸ / ۳۸ و در سندیم رسولانی پیش از تو که در روز قیامت داشتند (۴) الانفال / ج ۱ ص ۱۶ - ۲۲ (۵) فرقان / ۳۲

(۶) اسراء / ۱۰۶ (۷) فرقان / ۳۳ (۸) اسراء / ۸۵ - که بعد (۹) بقره / ۲۱۹ - ۲۲۰ (۱۰) راجع کتبه کتابهای:

معالم العرفان / ج ۱ ص ۲۶ - صحیح بخاری: کتاب فضائل القرآن باب ۶ - تاریخ قرآن و کثر آیه قرآن ص ۲۶